

[En rätt nödvändig sak](#), ML

[Den stående frågan](#) (Insändare och svar)

[Vägen fram](#) (bokrecension), SB

[\[Register\]](#) [\[Årgångar\]](#) [\[Föregående nr\]](#) [\[Nästa nr\]](#)

En rätt nödvändig sak

Martin Luther, Nattvardsbok, Pro Veritate

När det gäller predikan, kan det väl inträffa, att någon kommer och hör mig, fast han avgjort är en fiende. Därför, fast evangelium också håller samman de kristna och gör dem ens till sinnes, så gör nattvarden det ännu mer (trots att även skrymtare går dit), eftersom varje kristen då offentligt bekänner vad han själv tror. Därvid avskiljer sig de annorlunda troende, medan de som är lika i tron och har samma hopp och kärlek till Herren sluter sig samman vid nattvardsbordet.

*Det är en rätt nödvändig sak i kyrkan, att på detta sätt komma tillsammans utan olikhet i tron. Därför har man också på latin kallat nattvarden för *communio*, dvs. gemenskap, och dem som skiljer sig från de kristna i tro, lära och leverne för *exkommunicerade*, dvs. sådana som inte skall tolereras bland dem som är ens till sinnes, för att de ej skall orsaka mer splittring. Sålunda tjänar det heliga sakramentet till att Kristus genom det håller samman sin lilla skara.*

Med anledning av detta har de gamla lärarna mycket träffande sagt: Kristus har till sin nattvard använt sig av bröd och vin med tanke på hur de många kornen, vart och ett med sin egen form, har malts samman till ett enda bröd. På samma sätt är väl varje människa en särskild person, men eftersom vi alla i sakramentet blir delaktiga av ett bröd, så är vi alla ett enda bröd och en enda kropp (1 Kor. 10:17), förenade i samma tro, samma bekännelse, samma kärlek och hopp. På liknande sätt är det med vinet. Många druvor, många småbär har var och en sin egen form, men så snart de är pressade till vin, så finns det ingen olikhet i vinet, utan det är en enda härlig dryck. Så bör det också vara med de kristna. Så här har de gamla lärarna tolkat det, och det är inte oriktigt, ty sakramentet skall tjäna till att hålla samman de kristna i ett och samma sinne, i en lära och en tro, så att inte var och en är ett särskilt korn och gör sig en egen troslära.

Försök till svar, insändare av Pekka Heikkinen
Vårt svar

(Forts. i nr 1/2002)

Den stående frågan

I [förra numret](#) av Lutheranen ställde vi ”en stående fråga” till präster i Svenska kyrkan som vill vara Bibel- och bekännelseetrogna lutheraner men samtidigt försvarar ett kvarblivande i en uppenbart kättersk och villfarande kyrka: Vad i Skriften och den lutherska bekännelsen ger stöd för en sådan hållning?

Vår stående fråga har kort kommenterats i tidningen *Kyrka och Folk* (nr 24-25/01), i samband med en recension av boken ”Vägen fram?” (kommenterad längre fram i detta nr). Denna bok behandlar frågan om bibeltroende kristna i de inomkyrkliga väckelserörelserna i Norden kan stanna kvar i sina moderkyrkor trots dessas avfall och sekularisering. *Kyrka och Folk* skriver:

I sammanhanget kan nämnas att Lutheranen 1/2001 tar upp frågan om ”kvar eller inte” i Svenska kyrkan. Skribenten konstaterar att även de som vill stå fast vid Bibel och bekännelse ändå säger: ”För dem som vill att Svenska kyrkan skall verka i enlighet med sin grundläggande bekännelse till Guds ord finns all anledning att inte överge henne.” (Citerat från svensk Pastoraltidsskrift). Skribenten menar att *Kyrka och Folk* företräder samma linjer. Själv har författaren lämnat Svenska kyrkan på 1970-talet. Enligt honom förbjuder Guds ord tydligt kristna att stå kvar i en ”uppenbart kättersk och sekulariserad kyrka”. Frågan är var gränsen går.

Recensionen avslutas med rekommendation av boken ”Vägen fram?” som ”brännande aktuell”.

Andra har hört av sig muntligt med synpunkter på vår stående fråga. Kyrkoherde *Pekka Heikkinen* i Göteborgs stift har dock haft vänligheten att inkomma med en formell insändare. Det hedrar honom. Vi återger här hans inlägg i sin helhet.

FÖRSÖK TILL SVAR

Staffan Bergman (SB) frågar i nr 1/2001 av Lutheranen, varför medlemmar i Svenska kyrkan (Svky), som vill vara bekännelseetrogna, särskilt prästerna, inte lämnar sin kyrka, när de inte delar dess grundläggande syn. Ända sedan mitten av 1970-talet, då han själv lämnade Svky, har han förgäves väntat på ett svar. Svar har han visserligen fått och anför en rad exempel på dem (åtskilliga av dem anser jag vara mycket beaktansvärda). Men det avgörande svaret som avgör all tvist, Skriftens, saknas alltjämt. Med denna insändare skall åtminstone ett försök till svar göras.

Undertecknad har nämligen nogsamt noterat SB:s fråga, inte bara i Lutheranen utan också i en rad andra fristående lutherska kyrkors tidskrifter. Det mesta i dessa skrifter sympatiserar jag med. Det har varit en rikedom att ta del och lära sig av deras gedigna innehåll. Sedan jag rätt sent blev uppmärksam på Lutheranen, har det inte blivit sämre. Jag tackar Herren för dessa tidskrifter. De har känts som hälsningar från kristna bröder och systrar i församlingen.

Men en sak har jag inte kunnat sympatisera med: det upprepade klandret av oss som älskar Guds Ord och våra lutherska bekännelseskrifter men står kvar i Svky, hur fel vi handlar, ja, emot Skriften och bekännelsen. Jag upplever er som kristna bröder och systrar, men jag betraktas knappast så av er. Åtminstone skulle jag inte få fira nattvard med er, särskilt inte jag som är präst och har fått så många års undervisning av er i kyrkogemenskapsfrågan.

Själv är jag alltså präst i Svky. Jag vigdes 1965 av Bo Giertz och har sedan dess tjänstgjort i mellersta och södra Bohuslän. Mina möjligheter att nå människorna i församlingarna med Ordet och sakramenten har varit rika. Många människor har förstås tagit anstöt av min verksamhet, men åtskilliga har också troget lyssnat och lärt under alla åren. Att i en sådan situation gå ur Svky och ansluta sig till eller bilda en fri luthersk kyrka känns helt fel, särskilt som jag förstått, att endast en handfull människor skulle följt mig och tagit samma steg. Bundenheten vid den egna kyrkobyggnaden med dess kyrkogård omkring är mycket stark på landsbygden, där jag hela tiden verkat, och något man verkligen bör taga med i beräkningen i detta sammanhang. Hade jag gått ur Svky under dessa förhållanden, hade kanske många får blivit utan herde och jag själv en herde med mycket färre får. Att gå ur Svky har kanske varit naturligt på andra håll i landet, och det kan bli naturligt även här, men hittills har det som sagt känts helt fel.

SB betecknar mig m.fl. som människor som ”vill vara med i sammanhang, vars grundläggande syn de inte delar”. Detta är inte en helt korrekt beskrivning av vår situation. Att vi inte delar nuvarande kyrkoledningens grundläggande syn är förvisso sant. Men vi håller på Svky:s bekännelse, åtminstone så långt den stämmer med Kyrkolagens 1686 portalparagraf. Den är något ändrad till det sämre och särskilt genom ulvasvansen, den sista raden. Den svansen och de andra ändringarna till det sämre stred jag energiskt emot i kyrkomötet och reserverade mig mot majoritetens beslut. Vi håller oss till den bekännelsen som gällde förut och som jag lovat hålla mig till i min prästvigning. Svky är alltså om man ser till hennes bekännelse inte så dålig som man kan tro av hennes praxis. Vi kan vara med i Svky utan att dela de många villolärarnas grundläggande syn och deltaga i deras agerande. Många av oss präster i Göteborgs stift har över huvud tjänstgjort mycket fria från allt vad biskopar, domkapitel mm heter. Vi har inte deltagit i villolärarnas samlingar. Och när vi någon gång känt oss tvingade eller ansett oss böra delta, har vi frimodigt bekänt Guds ords sanning. För övrigt har vi skött våra församlingar och ordnat med egna gemensamma samlingar för dem som frågat efter en biblisk och luthersk undervisning.

Det är riktigt, att Skriften skall avgöra all tvist. Men jag kan inte se, att Skriften lär mig att gå ur Svky, när jag kan verka så fritt i den som jag ovan beskrivit. Ingen hindrar mig ju att predika Ordet rent och klart och att förvalta sakramenten efter Jesu instiftelse. De bibelord som brukar anföras emot oss, talet om att dra sig undan och skilja sig ifrån resp. skilja sig kvitt, menar jag att jag har kunnat tillämpa på de platser där jag verkat, utan att fördenskull gå ur Svky. Att jag därunder har dragit på mig villolärarnas och världens klander, förtal och andra trakasserier är ju ett pris Jesus sagt jag måste betala som hans lärjunge. Någon dans på rosor har det inte varit, men det är inget jag skall vare sig beklaga eller försöka komma undan utan istället glädja mig åt.

Var i Skriften finns det klara ordet om att jag under rådande förhållanden borde ha gått ur Svky? Profeterna verkade uthålligt i det avfälliga Israel betalande det dyra priset för sin ståndaktighet. Istället för att propagera för utträde bekände sig Jeremia själv skyldig till det dåliga läget och fortsatte sitt verk. Jesus ivrade inte heller för utträde men förutsade, att hans lärjungar skulle utstötas ur synagogan. Det skedde också så småningom, men intill dess verkade apostlarna och deras efterföljare i den judiska kyrkan. Paulus samlade på sina missionsresor sina lärjungar i Tyrannus' lärosal m.fl. ställen men först när det blev omöjligt att ha ordnade

gudstjänster i synagogorna. Kyrkohistorien ger flera exempel på uthålliga lärare t.ex. Atanasius som trots hemska villoläror ändå stod kvar på sin post, tills de blev utstötta. Jag har inte heller fattat saken så, att Luther ville utträda ur sin kyrka eller frivilligt tog det steget, utan han blev exkommunicerad.

Således har jag trots årslånga övertalningsförsök inte kunnat bli övertygad av era argument.

Istället hade jag önskat, att ni hade varit med och kämpat i våra led i Svky. Era inbördes lärostrider t.ex. om nattvarden har inte heller inbjudit mig till att sälla mig till er. Varje grupp är ju tvärsäker om just sin tolkning och anför därvid samma bibelställen och citat ur bekännelseskriterierna. Visst är Skriften klar på varje punkt där Gud vill, att den skall vara det. Men där han själv talar dunkelt, skall vi inte drista oss att göra den klar.

Tills vidare står jag alltså frimodigt kvar i Svky och låter inte mitt samvete dömas av er. Det synes mig i dagens situation vara bättre att, såsom nu sker på allt fler orter i all stillhet bilda koinonior eller gudstjänstgemenskaper för människor, som längtar efter Guds rena och klara ord och ett rätt förvaltande av sakramenten. Detta är ännu i sin linda, och hur det skall kunna förverkligas på ett bra sätt är inte känt. Den dagen kan närma sig, då vi tvingas företaga prästvigningar utan hjälp av våra ordinarie biskopar. Kanske blir vi då utdrivna ur Svky. Då är läget ett annat. Tills vidare förordar jag ändå bildandet av fungerande koinonior, om man inte som jag kan verka fritt ändå i Svky. Samfund tycks vi ha nog av och vi ser med bedrövelse, hur lätt de fria lutherska kyrkorna p.g.a. inbördes lärostrider delat på sig och blivit fler. Vår stilla och trogna tjänst under korset i Svky synes mig inte vara något att skämmas över.

Pekka Heikkinen

[^]

VÅRT SVAR

Heikkinens inlägg är en god sammanfattning av de argument som brukar anföras för ett förblivande i kyrkogemenskap med villfarelse. De handlar i huvudsak om mänskliga bedömningar och överväganden om vad som är bäst, möjligt eller inte möjligt i en kyrka som tolererar villfarelse. Jag känner väl igen dem från den tid då jag som präst i Svenska kyrkan brottades med dessa frågor på 70-talet.

Även då var kyrkan pluralistisk, dvs. den tillät varandra motstridande läror. Min far, som var präst i Norrland, brukade predika starkt om Kristus, hans gudom och försoning. När det var kyrkoherdens tur att predika i samma kyrka hördes ett annat budskap, ty han var en liberalteolog som förnekade Kristi gudom, jungfrufödelsen m.m. En församling kunde ha en god, bibeltrogen präst, men när han flyttade ersattes han inte sällan av en villolärare. Men folket vände sig och accepterade snart honom också. Så kom en kvinnlig präst och hon accepterades efter en tid även hon. Heikkinen har rätt i att bundenheten till sockenkyrkan ofta är stark. Vem som än predikar, så går man till sist ändå dit. Min biskop förklarade för mig att om man hade krav på att alla kyrkans präster skulle ha samma lära kunde man inte vara kvar i Svenska kyrkan, ty den var en kyrka med högt i tak som t.ex. inom sig kunde tolerera både motståndare och anhängare till kvinnoprästreformen bland sina präster. Så högt i tak är det som bekant inte i dag. Den som inte kan tjänstgöra med kvinnliga präster får inte prästvigas. Och präster som är motståndare kan inte befordras. I övrigt har präster stor frihet att tro och lära vad de vill, en frihet som även kvinnoprästmotståndare som Heikkinen prisar och är beroende av.

Hans utgångspunkt är att man inte får svika fåren. Eftersom dessa sannolikt inte kommer att överge kyrkobyggnad och annat som de av tradition är hårt bundna till, så kan det ju inte vara fel av prästen att han stannar kvar och tar hand om dem och skyddar dem så gott det går. Mot den bakgrunden är det inte svårt att förstå Heikkinens upprördhet över påståendet att denna hans omsorg om fåren skulle strida mot Skriften och den lutherska bekännelsen.

Heikkinen argumenterar mycket utifrån mänskliga bedömningar och överväganden om vad som är bäst, möjligt eller inte möjligt. Men det är inte sådant vägande för och emot av fördelar och nackdelar som det ytterst handlar om. Inte heller är det så, som en del generöst vill se det, att båda alternativen, att lämna kyrkan och alternativet

att stå kvar och kämpa, är riktiga och inte skall fördömas: man kämpar ju bara på olika sätt för samma sak. Det handlar inte om taktik och olika strategier.

Det är betydligt allvarligare än så. Den avgörande frågan är: Vad säger Guds Ord och den lutherska bekännelsen? Är det enligt Guds vilja att kristna står kvar i uppenbart falska kyrkor och har gemenskap med falsk lära, som ett medlemskap i en sådan kyrka oundvikligt innebär? Svaret är nej.

Jesus och hans apostlar förbjuder överallt sådan gemenskap i många tydliga ord (t.ex. Matt. 7:15, Rom. 16:17, 1 Tim. 6:3 ff., Tit. 3:10, 2 Kor. 6:14-18, 2 Joh. v. 9-11) som vi ofta har anfört i Lutheranen. Om dessa har Heikkinen intet att säga, utan frågar i stället: Var i Skriften finns det klara ordet som ”under rådande förhållanden” bjuder honom att bryta med Svenska kyrkan? Enligt Heikkinen ”är Skriften klar i varje punkt där Gud vill att den skall vara klar”. Till dessa klara punkter hör tydligen inte ovannämnda ställen. Men orden ”akta er”, ”fly” och ”dra er ifrån” är förfärande klara. Det innebär att man inte får stå i kyrkogemenskap med falsk lära. Dessa ord hade fornkyrkan ingen svårighet förstå och tolka. Den som vill ha vetenskapliga belägg för fornkyrkans stränga tillämpning av dessa bibelord kan t.ex. läsa Werner Elerts klassiska bok: *Eucharist and Church Fellowship in the First Four Centuries*, Concordia Publishing House, USA. I denna bok kan f.ö. Heikkinen läsa om Athanasius som han anför som exempel på en som ”stod kvar på sin post” tills han blev utdriven. Athanasius, ”ortodoxins fader”, hade aldrig någon som helst kyrkogemenskap med de kätterska arianerna som han bekämpade. Men han drevs flera gånger i landsflykt, vilket är en annan sak. Arianerna, som hatade honom som pesten, tvingade honom till det.

Inte heller råder det någon tvekan om hur den lutherska bekännelsen tolkar ovan nämnda bibelställen. Augustana framställer inte bara den rätta läran. Den listar även motsatta falska läror och fördömer dem som förfäktar dem. Så gör också den uppföljande Konkordieformeln. Efter den

positiva utläggningen av Skriftens lära under rubriken:
”Vad som hävdas och bejakas” följer alltid ett stycke om
”Vad som avvisas och förnekas” som inleds med orden:
”Vi förkastar och fördömer enhälligt...”. Detta förkastande
var inte tomma fraser utan tydliga gränser för
kyrkogemenskap. Det var helt uteslutet att någon sådan
kunde utövas med dem som lärde annorlunda.

Det är denna syn, att kyrkogemenskap och lärogemenskap
måste sammanfalla, som ligger bakom t.ex. följande ord ur
de lutherska bekännelseskriifterna:

Men ogudaktiga lärare bör man överge, ty dessa handlar inte i
Kristi ställe, utan är av antikrist. Kristus säger också: Tag er till
vara för falska profeter, Matt. 7:15. Och Paulus: Om någon
förkunnar för er ett annat evangelium, så vare han förbannad, Gal.
1:9. (Apologin, s. 184)

Då det förhåller sig på detta sätt, bör alla kristna undvika att
befatta sig med påvens gudlösa lära, hädelser och orättfärdiga
grymhet. De bör i stället undfly och fördöma påven med hans
anhängare såsom antikrists rike, såsom Kristus befallt: ”Tag er till
vara för falska profeter”, Matt. 7:15. Även Paulus bjuder, att man
skall undvika och fördöma ogudaktiga lärare såsom en
förbannelse. I 2 Kor. 6:14 heter det: ”Ha intet gemensamt med de
otrogna, ty vilken gemenskap har ljuset med mörkret?”

Det är tungt att avvika från så många folks gemensamma mening
och kallas schismatiker. Men Gud bjuder med sin myndighet alla
att inte ta någon befattning med eller försvara ogudaktighet och
orättfärdig grymhet. Därigenom är våra samveten tillräckligt
urskuldade. Ty villfarelserna inom påvedömet äro uppenbara. Och
hela Skriften betygar med kraft, att dessa villfarelser är onda
andars och antikrists lära. (Om påvens makt och överhöghet, s. 348)

Det hörs inte ett ljud i hela den lutherska bekännelsen om
att man skall vänta tills man blir utdriven. I stället används
aktiva ord som ”överge, undvika att befatta sig med, avvika
från”. Den gamla myten om att Luther väntade tills han
blev utdriven är seglivad. Han hotades med bannlysning
och hade utan tvekan drivits ut. Men ett ofta förbisett
faktum är att han själv tog det avgörande steget genom att
bränna kyrkans hot om bannlysning tillsammans med
kyrkans kanoniska böcker på bål. Det var på den tiden det

allra tydligaste och skarpaste sättet att bryta med en kyrka på. ”Det innebar enligt hans egen avsikt, att han offentligen avsade sig all gemenskap med Antikrist och dennes kyrka”, konstaterar redan Holmquist i sin kyrkohistoria (del 2, s. 17), känd av den äldre generationens präster. Med tanke på att det var en handling riktad mot den mäktiga romerska kyrkan var det dessutom oerhört modigt.

För Luther var det otänkbart med någon kyrklig union med falsk lära. Ett öppet nattvardsbord, dit folk med olika läror hade tillträde, var för honom något förfärande, en synd som öppnade portarna för allehanda onda andar. Det framgår bl.a. av hans brev 1533 till de kristna i Frankfurt am Main, där lutheraner och reformert influerade börjat fira gemensam nattvard. Om detta skriver Luther i upprädda ordalag:

Det är förfärligt för mig att höra att i samma kyrka och vid samma altarbord båda parter skulle ta och motta samma sakrament... Vi vill och kan inte ge sakramentet åt någon med mindre än att han först förhörts... Ty vi vill inte göra en svinstia av Guds kyrka och låta var och en gå oprövad till sakramentet, som suggorna till träget. Sådana kyrkor lämnar vi till svärmarna. Och sådant har vi mottagit från kristendomens begynnelse.

Ett annat exempel har vi i Luthers mångomtalade vägran att ta Zwinglis utsträckta hand vid slutet av lärosamtalen i Marburg 1529. Denna vägran berodde inte bara på Zwinglis symboliska nattvardslära. Luther fann till sin förfäran att han också hade en obiblisk syn på kyrkogemenskap. Med sin utsträckta hand ville Zwingli ha kyrkogemenskap med Luther, trots att denne lärde något helt annat än han! För Luther var en sådan ekumenik eller likgiltighet för om man lärde det ena eller det andra i kyrkan ett värre ont än Zwinglis villfarelse i nattvardsläran. Om Luther räckt Zwingli handen, hade den lutherska kyrkan snart gått under. De som i dag kritiserar Luthers ”oförsonliga” attityd i Marburg hade kanske helst sett att det skett.

Tillbaka till nutid. Heikkinen finner inte att han ”under rådande förhållanden” bör lämna Svenska kyrkan, bl.a. för

att han har viss frihet att verka inom dess ram. Men vilka är egentligen de rådande förhållandena?

Svenska kyrkan är inte längre en luthersk kyrka. Vare sig officiellt eller i praktiken bekänner sig kyrkans ledning till "Skriften allena", dvs. att Skriften alltigenom är Guds Ord och den högsta och enda norm som kyrkan skall följa. Tvärtom, en sådan syn bekämpas som fundamentalistisk och farlig. Bekännelseskriterierna är inte bindande, utan betraktas endast som vittnesbörd om hur man trodde förr. Alla vet att prästerna kan tro och lära praktiskt taget vad som helst. Men innan de blir präster måste de falla på knä för jämställdhetsgudinnan och ge henne sin hyllningskyss genom att fira nattvard med en kvinnlig präst.

Svenska kyrkan bekänner sig inte heller till övriga lutherska pelare som "nåden allena" och "tron allena". Den ställer sig bakom "Gemensam deklaration om rättfärdiggörelseläran", ett ekumeniskt lutherskt-katolskt dokument 1999 som i praktiken är en stor seger för den romersk katolska synen på frälsningen och gör hela reformationen till en tragiskt onödig historia (Se Lutheranen nr 4/99).

Svenska kyrkan leds av en gnostisk ärkebiskop och av liberalteologiska biskopar och präster, varav många är frimurare som i hemlighet svär ockulta trohetseder. Kyrkan har frigjorts från staten utan att ha blivit fri. Den har i stället blivit en kommunalkyrka som ännu mer än tidigare är beroende av de politiska partierna. Den politiskt demokratiska organisationen är fastställd i en särskild lag om Svenska kyrkan, en lag som enligt förarbetena "skall ha tidlös karaktär och bestå under överskådlig tid" (prop. 1997/98:116, s. 43). Det är politikerna och partistrukturen som nu, från topp till tå, har makten i Svenska kyrkan. Den gudstjänstfirande församlingen, kyrkfolket, har inte mycket att säga till om.

Allt detta vet Heikkinen. Det vet också tidningen Kyrka och Folk, som i nummer efter nummer mycket klarsynt beskriver och förskräcks över "rådande förhållanden" i Svenska kyrkan, hur bibeltrogna präster och lekmän

motarbetas, hur kyrkopolitiker härjar, hur avfallet fortskrider, hur den feministiska teologin tränger in överallt, hur den nya psalmboken, den nya Bibel 2000 och det nya förslaget till kyrkohandbok förvanskar kristen tro etc. Ändå frågar Kyrka och Folk var gränsen för ett kvarblivande i en kättersk kyrka går.

Gränsen går vid den första villfarelse som tolereras. Skriften säger inte att gränsen går vid ett visst antal avvikelser eller vid ett visst djup av avfall. Med en sådan syn urholkas läran om kyrkogemenskap totalt och blir bara en diskussionsfråga. Man frestas att ständigt rucka på gränserna. Och så hamnar man slutligen i dagens läge, där alla gränser för länge sedan är passerade.

Den lutherska kyrkan ser kyrko- och lärotukt som en nödvändig del i kyrkans liv. ”Det rätta kristna bannet” innebär enligt bekännelseskrifterna ”att man inte låter uppenbara och obotfärdiga syndare komma till sakramentet eller annan kyrklig gemenskap, förrän de bättrar sig och upphör med synden” (Scmalk. art. SKB s. 334). Det betyder också att man vakar över vad som lärs från kyrkans predikstolar, förmanar, tillrättavisar, avstänger präster som börjar lära annorlunda och till sist exkommunicerar dem om de inte vill bättra sig. Utan lärotukt kan ingen kyrka i längden bestå som kristen kyrka. Ger man djävulen fritt spelrum, så vilar han naturligtvis inte på hanen.

Man skall naturligtvis inte rusa ut ur en kyrka så fort villfarelse uppstår. Den skall bekämpas med lärotukt. Villfarelser hotar att tränga in i alla kyrkor, såväl stora som små. Men när lärotukt inte längre är möjlig, därför att villfarelsen vunnit, fått fäste och hemorts rätt i kyrkan, dvs. av kyrkans majoritet eller beslutande organ förklarats som tolerabel och acceptabel eller upphöjts till kyrkans lära, då har de trogna inget där att göra. Då säger inte Guds Ord: Stanna kvar och kämpa till döds! Den säger: Fly för ditt liv, för din själs salighets skull, gör dig inte delaktig i det onda!

I en öppen folkkyrka med högt i tak som i Svenska kyrkan förekommer ingen biblisk lärotukt och den är inte heller möjlig, eftersom läran är både töjbar och skiftande. Enda

undantaget tycks vara kvinnoprästreformen. Den är helig: alla präster måste rätta in sig i ledet. Någon ordning skall det vara i kyrkan!

Det går inte att skylla utvecklingen inom Svenska kyrkan bara på staten. Kyrkans eget folk har länge tillåtit liberalteologi och bibelkritik. Det finns inget steg i utvecklingen som inte stötts av biskopar och präster. Många har tigit och samtyckt eller stuckit huvudet i sanden och hoppats på väckelse. Andra har protesterat, men steg för steg låtit sig luras. Fler och fler har gett upp, vant sig och gått över till den andra sidan. Det har varit en lång process, där Jesu och apostelns ord om den falska läran som surdeg, som till sist genomsyrar hela degen (Matt. 16:6, Gal. 5:9) bekräftas med förfärande tydlighet. Processen är långsam i början men går rasande fort på slutet, vilket vi ser i dag.

Heikkinen har vad vi förstår fört en mångårig och hängiven kamp för Ordet och den lutherska bekännelsen inom Svenska kyrkan. Han är väl medveten att det finns många villolärare i kyrkan och kyrkoledningens syn delar han förvisso inte. Men han vill fördenskull inte lämna kyrkan och ev. gå över till en luthersk frikyrka. Skälen är i huvudsak två, dels vore det ett svek mot alla dem som troget lyssnat till honom under årens lopp, dels skulle resultatet sannolikt bli att bara en handfull själar följde honom. Folkets starka bundenhet till ”kyrkobyggnaden med dess kyrkogård” är alltför stark: ”Hade jag gått ut ur Svenska kyrkan under dessa förhållanden, hade kanske många får blivit utan herde och jag själv en herde med mycket färre får.” Därtill kommer att man i Göteborgs stift enligt Heikkinen inte behöver bry sig så mycket om biskopar, domkapitel och sådant. Bekännelseetrogna präster har stor frihet och är för det mesta inte tvungna att delta ”i villolärarnas samlingar” utan kan ordna egna sammankomster.

Mot denna bakgrund störs Heikkinen starkt av ”det upprepade klandret” för ett kvarblivande i den avfallna Svenska kyrkan som kommer bl.a. från oss.

Vi klandrar inte Heikkinen för ett kvarblivande. Har han uppfattningen att i en och samma kyrka olika uppfattningar skall få verka på lika villkor, villolärare med sina samlingar och s.k. bekännelseetrogna med sina, så bör han naturligtvis stanna kvar, så länge det nu går – villkoren blir allt snävare för bibeltroende.

Men vad vi bestämt hävdar är att det inte går att göra så med åberopande av Skriften och den lutherska bekännelsen. Det är just på denna punkt vi har ställt ”den stående frågan” till präster som menar sig vara bibeltrogna lutheraner fast de står kvar i uppenbart kätterska kyrkor: Vad i Skriften eller bekännelsen ger stöd för något sådant?

Vi får svar som nästan uteslutande handlar om taktiska överväganden av typ: ”Hade jag gått ut ur Svenska kyrkan under dessa förhållanden, hade kanske många får blivit utan herde och jag själv en herde med mycket färre får.” Det är tron som lyder bara under vissa förhållanden, nämligen att man får garantier att en skara av viss storlek följer efter. Men varken Jesus eller Skriften lär oss att antal skall avgöra vad som är riktigt eller inte. Hänvisningen till profeternas kamp i Gamla förbundet eller till att Jesus inte lämnade den judiska kyrkan är också ohållbar. Det förutsätter nämligen att Svenska kyrkan är en teokrati, en gudsstat, likt det gamla Israel. Det var så Rosenius i tidningen Pietisten försökte försvara sig mot separatisterna på 1800-talet. Rosenius talade gärna om sockenkyrkan som ”templet”, som en slags parallell till Jerusalems tempel. Hur galet det än gick till i Svenska kyrkan, så var det bara sjukdomar och lyten: ”det tillintetgör inte själva väsendet”, skriver han. I sitt svar (bihang till veckobladet Norden 1859) undrade separatisterna hur i all världen Rosenius kommit fram till att Gud instiftat en motsvarande ordning uti ”vår gamla statskyrka”! Om han ville följa Jesu och apostlarnas exempel, så finns ju ”judiska synagogor i Sverige. Varför drager sig inte Pietisten sig och andra till dem?”

Den teokratiska ordningen tog slut med Jerusalems förstörelse år 70. Då satte Gud i handling definitivt punkt

för Gamla förbundets ordning med ett särskilt utvalt land och folk och med en centralhelgedom i Jerusalem som alla judar var bundna till. I Nya förbundet finns ingen sådan bundenhet till land och tempel. Dess kyrka är världsvid och bygger på enhet kring apostlarnas lära och inget annat.

Heikkinen har rätt i att många har en stark bundenhet till ”kyrkobyggnaden med dess kyrkogård”. Biskop Giertz har likt Rosenius bidragit till att grundlägga denna bundenhet. Hans beskrivning i boken Kyrkofromhet av sockenkyrkan på slätten i kvällssolen är klassisk. Som en himmelsk uppenbarelse lyser hon ”överjordiskt vitt mot ovädrets blåsvarta massa och i en väldig cirkel med det vita tornet som medelpunkt spände sig regnbågen som ett löftestecken mot skyn”. Den gamla kyrkan med sina tjocka murar, fast förankrad i marken och med det gyllene korset på spiran pekande mot skyn, är en mäktig syn. Men kyrkobyggnader, hur vackra och vördnadsbjudande de än är, garanterar inte innehållet, hur de används. De kan fyllas av falsk lära, av Ecce Homo utställningar och andra ogudaktiga jippon. Här i Stockholm, några få dagar efter den hemska terrorattacken i New York, hade man i en kyrka gudstjänst med efterföljande clownuppvisning, ansiktsmålning, kyrkkorv och ballonger.

Att i andliga avseende vara bunden av byggnader är något ytterligt farligt. Även biskop Giertz kom med tiden att inse, att Svenska kyrkan med sina många vackra kyrkor inte längre var en apostolisk kyrka. Den andliga löftesbågen spänner sig inte över vilka kyrkorum som helst, utan över de platser där Guds Ord förkunnas rent och klart och sakramenten förvaltas enligt Kristi instiftelse, det må vara hem, källarlokal eller hyrda lärosalar.

I avvaktan på att bli utdriven förordar Heikkinen tills vidare bildandet av fungerande koinonior. Koinonior är en form av egna gudstjänstgemenskaper eller fria församlingar som på senare tid börjat uppstå inom Svenska kyrkan. På ledarsidan i Kyrka och Folk nr 34-35/01 sägs följande om dessa fria församlingar.

Drömmen om att få vara med i ett sammanhang där alla tar Bibeln

på allvar kan uppfyllas. Alla omfattar samma lära, gudstjänsten får firas i enlighet med bekännelsen. Prästerna kan utöva kyrkotukt utan att riskera att bli av med ämbetet. - - - En profilerad evangelisk-luthersk kyrka, ”Svenska kyrkan som står för något”, kan vinna respekt hos många svenskar som inte vill att kyrkan skall vara vag utan säga sanningen även om man själv inte omfattar den. Kan man undvika sektstämpeln (där valet av gudstjänstlokal kan vara avgörande) för att istället bygga upp ett förtroende hos folk i allmänhet finns mycket att vinna.

Vad det här handlar om är att bygga upp en *ecclesiola in ecclesia*, en kyrka i kyrkan. Det har varit den pietistiska modell som bl.a. Rosenius förfäktade. Den går ut på att utnyttja den stora, men avfälliga kyrkans alla yttre möjligheter för att vinna så många själar som möjligt. Missionsmotivet står över allt annat. En viss yttre gemenskap med falsk lära ursäktas genom det.

Men även här gäller Skriften och bekännelsen: Gud förbjuder – utan undantag – all gemenskap med falsk lära. Kristna skall inte tillhöra kyrkor som uppenbart lär i strid med Skriften. Inga andra befallningar eller motiv kan spelas ut mot läran om kyrkogemenskap och sätta den ur kraft. Ibland försöker man göra Luther till anhängare av idén om *ecclesiola in ecclesia*, men han drev aldrig någon sådan linje. I så fall hade han stannat kvar i påvens kyrka.

Den för Kyrka och Folk hägrande drömmen rymmer ett bra stycke verklighetsflykt. Det är inte sannolikt att Svenska kyrkan inom sig tolererar grupper som kallar och prästvigter egna präster och dessutom utövar biblisk kyrkotukt, dvs. utesluter uppenbart obotfärdiga ur kyrkans gemenskap. En koinonia har ingen sådan rätt inom Svenska kyrkans nuvarande ram. En församlingspräst som är med i en koinonia kan i sin vanliga kyrka inte förvägra ärkebiskopen eller andra biskopar nattvarden, om dessa skulle komma på besök. Han och alla andra i en koinonia måste också betala kyrkoavgift via skattsedeln till stöd för den sekulariserade kyrka som han bekämpar. Hela konstruktionen är omöjlig: man kan inte samtidigt ha och inte ha kyrkogemenskap med en kättersk kyrka. Inte ens i Heikkinens ”fria” Göteborgs stift är det möjligt.

Härtill kommer det moraliskt förkastliga i att utnyttja en kyrkas lokaler, byggnader, löner och anställningsvillkor m.m. för en verksamhet som är i strid med denna kyrkas lära och ordningar – oavsett om hon är avfallen eller inte. (Ändå värre är det om man med denna kyrkas resurser och skattemedel förbereder en utbrytning.) Det är inte svårt att konstatera att Svenska kyrkan i laga ordning valt en annan inriktning än vad hon tidigare hade. Man kan beklaga det hur mycket som helst, men så är det: hon är i dag varken en apostolisk eller en luthersk kyrka. Detta måste de kvarvarande kämparna inse, likaså att Gud inte någonstans bjuder oss att bedriva femtekolonnverksamhet i egen eller andras kyrkor. Ändamålet helgar inte medlen.

Slutligen några ord om Heikkinens argument utifrån de existerande fria lutherska kyrkorna med tanke på deras lärostrider och splittring. De framstår inte som något lockande alternativ: bättre då att fortsätta ”den trogna tjänsten under korset i Svky”. Med de fria lutherska kyrkorna menar vi här de som håller på läran om kyrkogemenskap. Det finns några andra fria församlingar av mer pietistisk karaktär som samarbetar med bibeltrogna grupper inom Svenska kyrkan och har ett öppnare nattvardsbord.

Det finns ingen anledning att alltid försvara vad de fria lutherska kyrkorna gör. Vi har gjort våra misstag och felsteg. Alla är vi nybörjare. Efter mer än tjugofem år i den lutherska frikyrkovärlden skulle jag kunna berätta om ändå fler bedrägligheter än dem Heikkinen nämner. Men att vi inte går samman utan vidare, när läroskillnad på någon punkt konstateras mellan oss, kan inte läggas oss till last. Vi praktiserar kyrkans gamla ekumeniska modell: enighet om läran först, nattvardsgemenskap sedan. Det innebär tålmodiga lärosamtal. Sådana pågår på sina håll och kommer sannolikt med tiden leda till resultat, i synnerhet som skillnaden mellan en del av oss är mycket liten.

Reformationen efter den Augsburgska bekännelsen 1530 var inte heller något enhetligt från början. Det fanns en lång rad grupperingar med skilda uppfattningar på olika

punkter. Först efter ett tidskrävande, grundligt och mödosamt arbete, där man enades om vad som var rätt och fel enligt Skriften, kom Konkordieformeln 1580. Den höll sedan lutheranerna samman under mycket lång tid.

Det finns skäl att varna för falsk romantik i detta sammanhang. Att utträda ur folkkyrkan och bilda en ny kyrka eller ansluta sig till en befintlig luthersk frikyrka leder inte till något slags kyrkligt paradiset på jorden eller någon fredad zon för djävulens listiga attacker. En aldrig så ortodox, luthersk frikyrka består inte av fullkomliga människor. Medlemmarna är syndare behäftade med samma kött, samma brister, svagheter och egenheter som fanns hos de första kristna och som finns i alla kristna samfund.

Och skulle nu undret inträffa att en rad präster i Svenska kyrkan vaknade upp och blev lutheraner inte bara i ord utan också i handling genom att bryta med en kyrka som är värre än påvens kyrka på Luthers tid, så skulle det sannolikt uppstå fler fria lutherska kyrkor än det fåtal som finns i dag. Djävulen skulle i stor vrede över deras tilltag kasta sig över dem, försöka tussa dem mot varandra, göra adiafora till kyrkoskiljande frågor osv. Tro inte något annat!

Men om det så uppstår tio olika lutherska kyrkor som vill bygga på Skriften allena och tillämpar läran om kyrkogemenskap, så vore det långt bättre att tillhöra någon av dem än att dväljas i kyrkor som t.ex. de nordiska folkkyrkorna. Dessa är ju resultat av den moderna, falska ekumeniken som inte längre tror på Skriften och fasta, bestående läror, och som inte heller tror på Jesus som enda vägen till salighet. De är sekulariserade kyrkor med i huvudsak inomvärldsliga mål, lydiga och lyhörda redskap i anpassningen av kyrkan till världen, till följsamhet i lära och moral enligt vad folk vill. Vad har lutheraner eller kristna överhuvudtaget där att göra? *”När grundvalarna rivs upp, vad kan då den rättfärdige uträtta?”* (Ps. 11:3).

Heikkinen tror måhända att vi inte bryr oss om fåren i Svenska kyrkan. Det gör vi. De flesta av oss har en gång

varit ”med i fädernas kyrka”, och minns många högtidsstunder i hennes famn. Och vi känner starkt för de kämpande präster och lekmän som finns kvar. Just därför ropar vi med Guds Ord: Ge er av innan det är för sent! Res er och gå, *”skilj er ifrån dem”* (2 Kor. 6:17). Bilda en ny kyrka, en ”profilerad evangelisk-luthersk kyrka som står för något”, eller anslut er till en befintlig luthersk frikyrka. Att göra så är ett hårt arbete, där tålamod, visdom och nykter klarsyn krävs. Är man inte beredd att offra något, att bära korset, bli berövad materiella fördelar, heder och ära och kallas sekterist, schismatiker, fundamentalist och annat sådant, så skall man inte välja denna väg. Men de som går den anbefallda vägen står under löftet: *”då skall jag ta emot er, och jag skall vara er Fader, och ni skall vara mina söner och döttrar, säger Herren, den Allsmäktige”* (2 Kor. 6:17-18). Det för alltid välsignelse med sig att följa Guds bud.

Inte ett ögonblick har jag ångrat att jag lämnade Svenska kyrkan eller känt det som ett svek. Ingen som följer Guds bud ”sviker fåren”. Läran om kyrkogemenskap är ju ett uttryck just för Guds omsorg om fåren. Att tillämpa den är kärlek till andra kristna. Vad herdar skall göra, är att gå före och visa vägen, inte att förleda fåren att stanna kvar i kyrkor, där ulvar i fårakläder har tagit över.

Den ”stående frågan”, som Heikkinen uppfattar som ”upprepat klander”, står kvar. Vi fortsätter envist att fråga dem som står kvar och därmed också uppmuntrar fåren att göra det: Hur kan ni göra det med stöd av Skriften och den lutherska bekännelsen? Heikkinen vill inte låta sitt samvete dömas av oss. Det är riktigt. Man skall inte låta sig dömas av människor utan av Guds Ord.

Men det är just Guds Ord som gör den stående frågan så allvarlig. Den ställer oss inför Gud och gör vår kyrkotillhörighet inte till en lämplighetsfråga utan till en samvetsfråga. (Se fortsättning av debatten i nr [1/2002](#))

S. Bergman

Vägen fram

Boken ”Vägen fram? Lutherska väckelserörelser i uppbyggelse” (OF system, Vasa 2001), som nyligen kommit ut, behandlar frågan om hur man i dagens läge skall förhålla sig till de alltmer avfallna stats- och folkkyrkorna. Boken är redigerad av Ola Österbacka i Finland och består av en rad artiklar skrivna av olika företrädare för de nordiska väckelserörelserna. Författarna är i regel överens om att något måste göras. Men redan boktitelns frågetecken signalerar att man inte vet riktigt vad.

Boken innehåller en hel del intressant material och har ingående och tankeväckande analyser av det trängda läge som väckelsefolket befinner sig i. Därtill ges en god sammanfattning av väckelserörelsernas historiska framväxt och bakgrund, deras splittring, inre problem och utveckling under årens lopp.

1800-talets inomkyrkliga väckelserörelser i vårt och våra nordiska grannländer har alla ett mer eller mindre pietistiskt ursprung samtidigt som de velat vara lutherska och bevara det goda i lutherdomen. Vad man än tycker om pietismen framflyttande i vårt land, så måste man ge dem äran för att den gjorde många till Lutherläsare. Katekesen, hus- och kyrkopostillan fanns och lästes i hemmen. Rosenius, Schartau och andra ledare för väckelserörelserna hämtade mycket från Luther.

Men pietismen – som ursprungligen uppstod på 1600- och 1700-talet som en reaktion mot luthersk ortodoxi – visar sig ändå för det mesta vara mer pietistisk än luthersk. Pietismens reformprogram finns i Spencers verk ”Pia desideria” (Fromma önskingar) från 1675. Där dras linjerna upp för vad man skulle kunna kalla ”hjärtats teologi” med tonvikt på den individuella fromheten och med förskjutning från det objektiva i nådemedlen till subjektiva erfarenheter. Uppbyggelse och själavård och krav på en rätt genomgången omvändelse enligt visst schema (”nådens ordning”) blir viktigare än teologisk lärdom och undervisning. Livet går i praktiken före läran.

Spener skissar ett program för den levande kyrkan i kyrkan för lekmanaktivitet och böne- och bibelstudiegemenskap i huskoinonior eller konventiklar. Prästämbetet får en mer underordnad roll.

Pietismen var med sin betoning av den individuella och subjektiva upplevelsen en slags andlig parallell till den framväxande upplysningen. Den bekämpades hårt av många lutheraner, som klart såg att den i sig rymde mycket farliga tendenser. Den pietistiska fromhetsprincipen berövar syndare evangeliets och nådemedlens objektiva och frälsande kraft. Den fördunklade skillnaden mellan lag och evangelium och förledde kristna att förtrösta på sitt fromma jag i stället för på Guds gåvor. Bland lutheranerna var särskilt prästen och superintendenten Valentin Ernst Löscher (d. 1749) den som teologiskt, grundligt och oförtröttligt bekämpade pietismen som "*malum pietisticum*", det pietistiska onda. Han var den siste av ortodoxins stora lutherska teologer.

I boken "Vägen fram?" finns ett bidrag av Niels Ove Vigilius, tidigare bibelskollärare inom Luthersk Missionsförening och rektor på Dansk Bibel-Institut, som det finns skäl att särskilt uppmärksamma, eftersom det så tydligt belyser det pietistiska synsättet.

Som pietisterna alltid gjort, försöker Vigilius få Luther på sin sida genom att inledningsvis hänvisa till dennes förord till "Den tyska mässan" från 1526. Där överväger Luther olika former av gudstjänstordningar. Bl.a. nämner han en ideal form av evangelisk gudstjänstordning för sådana som på allvar vill vara kristna, och där man kunde bedriva både kyrkotukt och kristen kärleksverksamhet på ett kristet sätt. Han stannar dock vid de andra mässordningarna, den latinska och tyska, vars undervisande, kateketiska och missionerande upplägg för närvarande var bättre för de många okunniga som kom till kyrkan. Av detta har pietisterna alltid velat få det till att Luther laborerade med två slags kyrkor, en öppen folkkyrka, där man var mindre noga med kyrkogemenskap och slutet nattvardsbord, och en bekännelsekyrka där den rätta, bibliska ordningen

tillämpades.

Men detta är struntprat. Pietisterna tiger om att Luther och den lutherska bekännelsen klart fördömer all kyrkogemenskap med falsk lära. ”Folkkyrkan” på Luthers tid har inte mycket gemensamt med de läropluralistiska folkkyrkorna i dag. ”Den tyska mässan” var det slutna nattvardsbordets mässa. Inga tilläts ta emot sakramentet utan att ”förut blivit förhörda och fått avlösning” (Apologin, s. 265).

Efter detta försök att göra Luther till pietist går Vigilius över till Spener och ”Pia Desideria” och framhåller Spener som den lutherska kristenhetens ”andra reformator”. Efter beskrivning av den nuvarande danska folkkyrkans obibliska ordningar, andliga och moraliska förfall, kommer han så småningom till tänkbara vägar att gå fram på. Han stannar inför tre huvudlinjer: den kyrkliga reformlinjen, missionsförenings- eller lekmannalinjen och församlings- eller frikyrkolinjen. Han är dock inte beredd att säga vilken man bör gå.

Vigilius pietistiska grundsyn slår igenom i hans uppfattning om gränserna för kyrkogemenskap. Där är han tydlig. Läran som man måste vara överens om i kyrkan är inte hela den kristna läran utan bara ”evangeliet och tron”. Han tar sin avstamp i Augsburgska bekännelsens ord om att det är ”nog att vara ense i fråga om evangeliu lära och förvaltningen av sakramenten” (SKB s. 59). Men ”evangeliu lära” i den lutherska bekännelsen är inte, som Vigilius menar, bara vissa centrala trossanningar om Jesus och frälsningen, utan allt vad Jesus och Skriften lär. Hela raden av läropunkter som behandlas i de efterföljande bekännelseskriterierna hör naturligtvis till den evangeliska läran. Man måste vara överens i ”läran och alla dess artiklar” står det i Konkordieformeln (SKB s. 657).

Mot bakgrund av denna reducering av läran ger sig Vigilius så småningom på de lutherska frikyrkorna som uppstått under senare årtionden. De är för små och har inte lyckats med mission och evangelisation. De präglas av ”andlig tillbakagång och stagnation” och har hamnat i ”obiblisk

och därför onödig, självvald och ödesdiger isolation". Han häcklar dem för att de kräver full enighet i läran för ha "gudstjänstlig och broderlig gemenskap", vilket han, utan någon bevisning, finner vara "utan grund i Guds ord" och orsak till att flera av dem "hamnat i andligt ofruktbar inkapsling, stagnation och isolation" (s. 50 f.). Här tänder Vigilius till och blir nästan mer upprörd än över tillståndet i folkkyrkan. Plötsligt blir han en storhet som kan skåda in i de lutherska frikyrkomedlemmarnas hjärtan och avgöra deras andliga status.

Men allt detta är pietismen i ett nötskal. Det är inte Skriftens och Kristi lära som är det avgörande, utan påtagliga missionsframgångar och förekomst av inre, andligt liv som man tror sig kunna bedöma. Det är något av en ödets ironi att folk inom väckelserörelserna nu börjar lida så av dagens läromässigt urvattnade folkkyrkor att de börjar fundera på uppbrott. Pietismen har ju själv, med sin princip att livet går före läran, berett väg för dagens ekumeniska kyrkor, där just inget "av det centrala" finns kvar.

I slutet av boken "Vägen fram?" finns en belysande historisk exposé över utvecklingen inom Svenska kyrkan, en "krönika om en lång utförsbacke" skriven av Per Gustafsson. Det är en väl underbyggd och kuslig läsning av hur det går när lärotukten upphör i en kyrka. Han ger också en samlad och bitvis mycket kritisk beskrivning av hur olika inomkyrkliga proteströrelser, som t.ex. Synoden, har agerat. Kvinnoprästformen 1958 ser han som det slutliga sammanbrottet, där själva grunden, Skriftens myndighet över kyrkan, kullkastas.

På ett ställe i sin krönika passerar dock Gustafsson gränsen för det anständiga. Det är när han påstår att Estonias förlisning 26 september 1994 var "Guds egen illustration av följderna av felaktiga, egensinniga beslut" samma dag i september 1958, då prästämbetet öppnades för kvinnor (s. 195). Detta är ett ovanligt motbudande och grovt påstående, helt gripet ur luften. Man behöver inte ta till sådana svärmiskt osmakliga grepp för att understryka

Svenska kyrkans förlisning. Det räcker så bra med fakta.

I boken lyser i stort sett den lutherska läran om kyrkogemenskap med sin frånvaro. Mycket handlar om ”det praktiskt möjliga, det missionsstrategiskt lämpliga” och liknande, alltför lite om lydnad för Guds bud. Det är egentligen bara den norske prästen Jan Bygstad som, om än kort, återger den med citat ur bekännelseskrifterna och hänvisningar till bibelställen som kräver handling (s. 166). Han slutar sin artikel med orden:

Det kommer vara helt avgörande för vägen vidare att man klarar av att sätta organisatoriska och kyrkopolitiska hänsyn åt sidan, så att man kan handla kompromisslöst i linje med Guds ord.

S.B

[^]